

Kartläggning av vimma och id längs Sörmlandskusten

Södermanlands län

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Titel: Kartläggning av vimma och id längs Sörmlandskusten

Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Utgivningsår: 2022

Författare: Erik Johansson, Rickard Gustafsson. Sveriges sportfiske och fiskevårdsförbund.

Kontaktperson: Alexander Gustavsson, Thomas Stenström

Omslagsfoto: Vimma i Trosaån. Erik Johansson

Diariennr: 623-755-2021

Rapportnr: 2022:4

ISSN-nr: 1700-0792

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/om-oss/vara-tjanster/publikationer
eller kan beställas hos Länsstyrelsen i Södermanlands län, 611 86 Nyköping,

Tel: 010-223 40 00

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Bakgrund	5
Metodik	6
Resultat	8
Buskhyttebäcken	10
Bränn-Ekebybäcken	12
Näveån	13
Ålbäcken	14
Kilaån	16
Fadabäcken	17
Gammelstabäcken	18
Hannsjöbäcken	19
Ålbergaån	20
Svärtaån	21
Ildbäcken	22
Nyköpingsån	23
Ångabäcken	24
Lesjöbäcken	25
Råsjöbäcken	26
Skolhusgraven	27
Örboholmsbäcken	28
Erikslundsbäcken	29
Trosaån	30
Diskussion	31
Referenser	32

Sammanfattning

Id (*Leuciscus idus*) och vimma (*Vimba vimba*) är två fiskarter som under våren vandrar upp från Östersjöns bräckta vatten i kustmynnande sötvattendrag för att leka. Lekvandringen sker under april-juli där id leker tidigare än vimma. Båda nyttjar strömvattenmiljöer för lek, där rommen befruktas och fäster i befintligt bottensubstrat.

Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (Sportfiskarna) har under 2021 kartlagt förekomst av vimma och id i kustmynnande vattendrag i Södermanlands län.

Kartläggningen bestod av fältbesök, sammanställning av tidigare observationer samt insamling av information från närboende, förbipasserande och inom området kunnig expertis.

Bakgrund

Vimma och id vandrar under våren från Östersjöns bräcka vatten upp i tillrinnande sötvattnen för att leka. Leken sker i strömvattenmiljöer i större grupper där rommen befruktas och fäster på bottenstruktur och växtlighet. Likt andra anadroma fiskarter är konnektiviteten vid upp- och nedströmsvandring viktig. Vandringshinder är därmed ett stort problem för arterna. De påverkas även negativt av att vattendrag dikas, rätas och rensas vilket kan förstöra viktiga habitat.

Id leker under perioden april-maj i mindre till större vattendrag. Arten kännetecknas av sina röda buk-, bröst-, och analfenor samt de gula ögonen. Färgen varierar från silver till guld. Id blir lekmogen vid en ålder av 5-6 år.

Figur 1. Id fångad under elfiske i Trosaån. Id kännetecknas av de röda buk-, bröst- och analfenorna samt dess gula ögon.

Vimman kännetecknas av den långa trubbiga nosen. Hanen ändrar även utseende under lektid och blir då svart och röd. Arten blir könsmogen vid 3-6 års ålder och är då ungefär 25 cm lång. Leken sker under perioden maj-juli. Till skillnad från id leker vimman i lite större vattendrag.

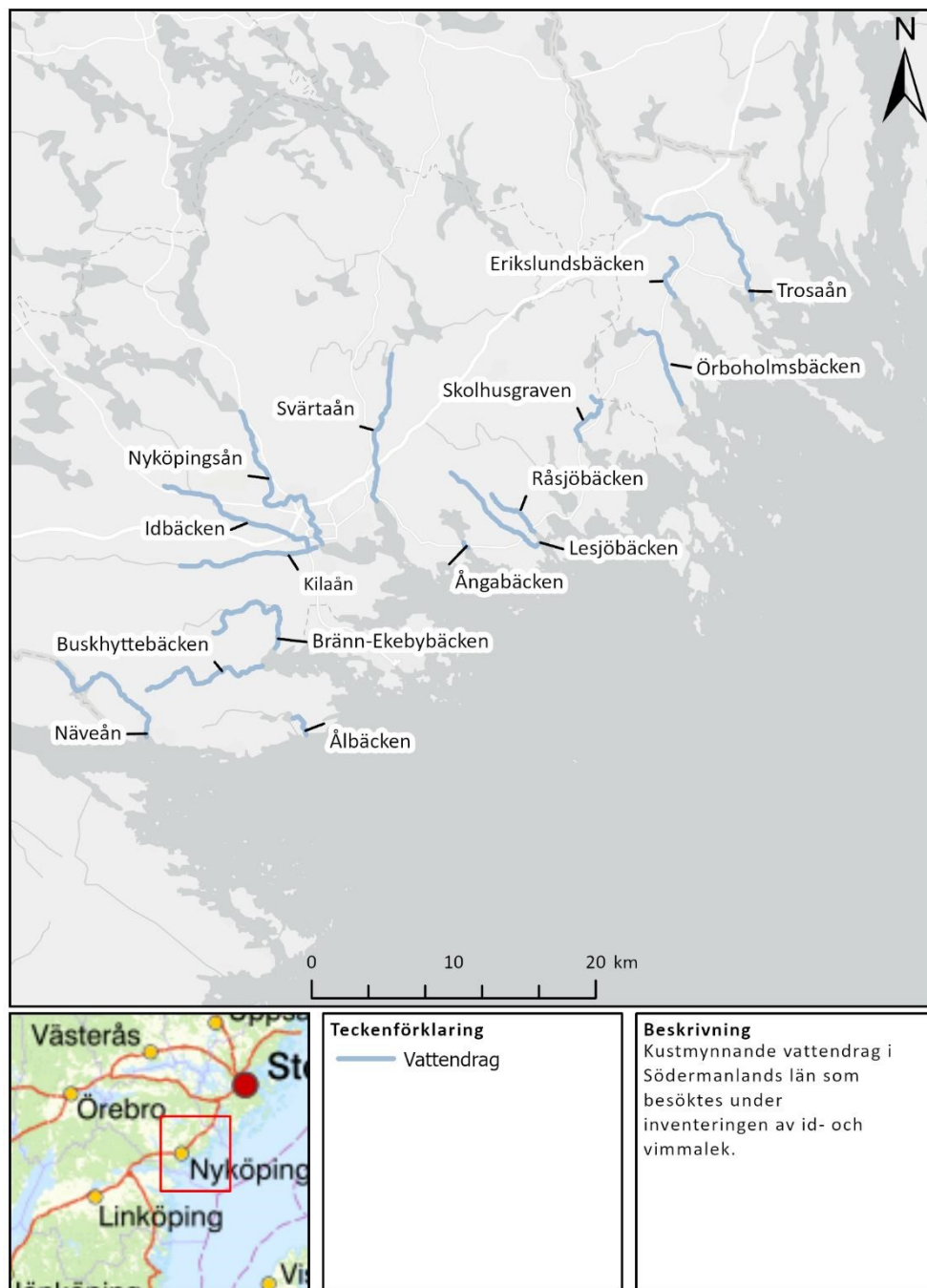
Figur 2. Vimma fångad under elfiske i Trosaån. Vimman kännetecknas främst av dess långa nos.

Arterna har ett så kallat åtgärdsprogram (ÅGP) vilket betyder att det krävs särskilda åtgärder för att säkerställa dessa arters fortlevnad. Programmet syftar till att sammanställa nuvarande kunskaper, vilka kunskapsluckor och åtgärdsbehov som finns.

Kunskapen om vilka sörmländska vattendrag som id och vimma nyttjar för lek är relativt liten. Detta beror förmodligen på att leken sker under en begränsad tid samt att vårlekande arter generellt är mindre studerade än höstlekande arter så som lax och öring. Längsmed Sörmlandskusten finns flera mindre och större vattendrag som har potential att vara vattendrag som nyttjas som lekmiljö.

Metodik

Under våren 2021 utfördes inventering av vattendrag som arterna potentiellt nyttjar för lek. Vattendrag valdes dels baserat på tidigare kända observationer, dels de som bedöms uppfylla arternas habitatkrav för reproduktion. Totalt inventerades 15 vattendrag (Figur 3).

Figur 3. Vattendrag som besöktes inom projektet.

Inventeringarna utfördes genom okulära observationer samt elfiske enligt kvalitativ metod, dvs. ett utfiske med syfte att studera förekomst av arterna i de större vattendragen.

Inom projektet har även tidigare information kring arternas förekomst inhämtats. Detta har gjorts genom sökningar i databaser på nätet (ex.

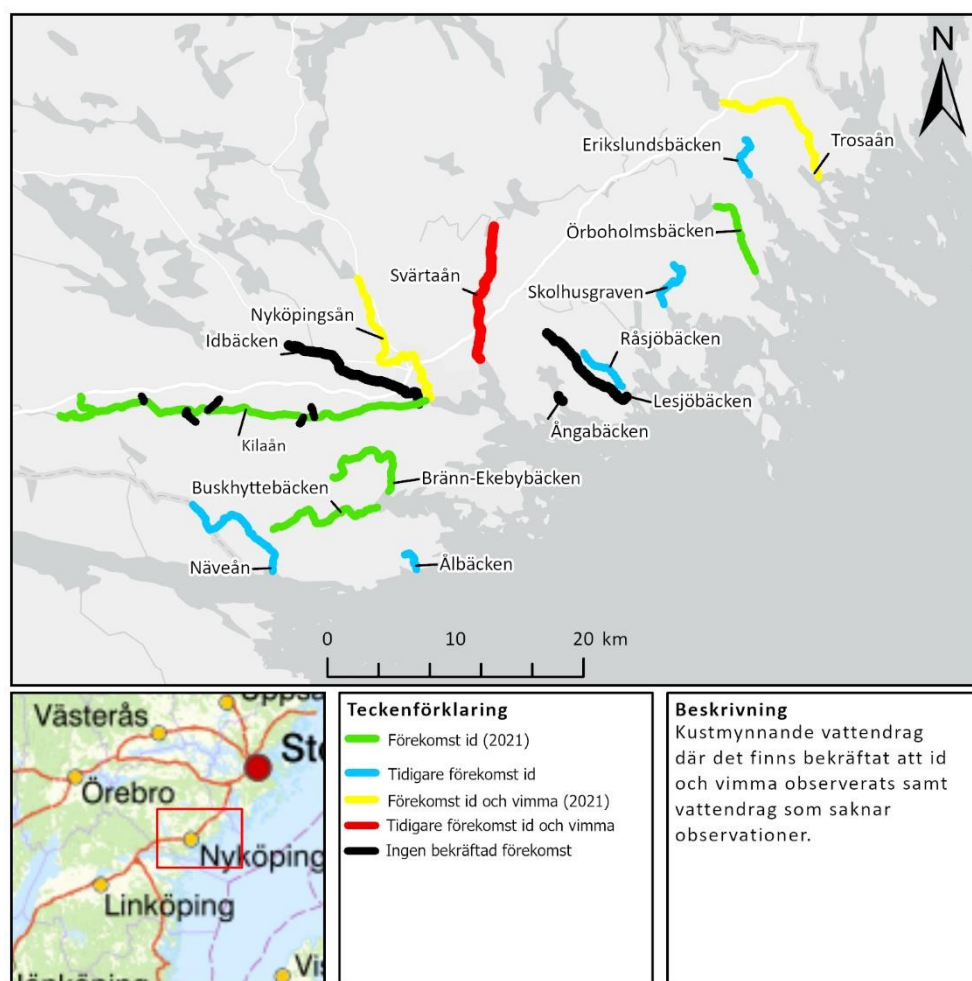
artportalen, elfiskeregistret), information från närboende eller förbipasserande som påträffats vid investeringstillfällena, tidigare rapporter samt information från Länsstyrelsen i Södermanland.

Resultat

Inventeringarna utfördes mellan den 16 april till 27 maj. Observationer av lekande id gjordes i Buskhyttebäcken, Bränn-Ekebybäcken och Örboholmsbäcken (Figur 4, tabell 1). Förekomst av id bekräftades i

Nyköpingsån, Trosaån och Kilaån. Observationer av vimma gjordes i

Nyköpingsån och Trosaån. Tidigare observationer av id har gjorts i Svärtaån, Erikslundsbacken och Råsjöbacken. Vimma har även observerats i Svärtaån tidigare (källa artportalen).

Figur 4. Resultat från kartläggningen. Sammanställt ligger observationer gjorda under fältbesöken 2021, tidigare information om förekomst.

Tabell 1. Bekräftad förekomst av lek i sörmåländska kustmynnande vattendrag. Endast id observerades leka i samband med inventeringen 2021.

Datum	År	Art	Vattendrag
22-apr	1994	Id	Bränn-Ekebybäcken
21-apr	1994	Id	Råsjöbäcken
12-apr	2009	Id	Buskhyttebäcken
02-maj	2013	Id	Buskhyttebäcken
26-apr	2015	Id	Buskhyttebäcken
04-maj	2016	Id	Buskhyttebäcken
21-apr	2021	Id	Buskhyttebäcken
21-apr	2021	Id	Bränn-Ekebybäcken
28-apr	2021	Id	Örboholmsbäcken

Buskhyttebäcken

Buskhyttebäcken är ett 12 km långt vattendrag som mynnar i Marsvikens västra del. Vattendraget rinner till stor del genom jordbruksmarker som bitvis bryts av med barrskog. Vattendraget är kraftigt påverkat av mänsklig aktivitet genom dikning, rensning och är kraftigt näringsbelastat. Trots detta finns mer eller mindre relativt orörda, beskuggade och meandrande partier fortfarande kvar. De fina delarna riskerar dock att torka ut under torra år på grund av avsaknaden av vattenhållande våtmarker uppströms.

Buskhyttebäcken är sedan tidigare känd som lek vattendrag för id. Det finns flertalet fina lek miljöer i vattendragets nedre del med strömvattenmiljöer med gott om substrat för id att fästa sin rom på.

Under 2021 gjordes första noteringarna av lek den 21 april då ett stort antal individer observerades leka nedströms vägbron ungefär 400 m uppströms mynningen i Marsviken.

Antalet lekande individer uppskattades till tusentals. Vattendragsbotten samt lekande fiskar var helt täckta i rom. Samma leklokal är sedan tidigare känd och det finns flera rapporter på artportalen. Tidigare lek har rapporterats mellan 12 april och 4 maj.

Figur 5. Nedre delen av Buskhyttebäcken. Här finns strömvattenmiljöer med strukturer som rommen kan fästa vid. Foto: Erik Johansson.

Figur 6. Bottensubstrat och fisk var helt täckt i rom efter leken. Foto: Rickard Gustafsson.

Sedan tidigare har flera åtgärder utförts där två vandringshinder tagits bort samt flera sträckor biotopvårdats genom tillförsel av stenmaterial. Ingen bekräftad vandring av id har noterats förbi det andra vandringshindret upp till de sträckor som biotopvårdats. Anledningen till detta är att passagen är relativt brant och kan vara svår för arten att passera samt att id inte är så kräsna kring valet av lekmiljö och nöjer sig gärna med "första bästa" strömvattenmiljö.

Bränn-Ekebybäcken

Bäcken är cirka 8 km lång och avvattnar Salomons mosse, Stora mossen och omgivande marker. Mynningen sker längst in i Slängaviken, en grund vik av Marsviken.

Mynningsområdet är kraftigt igenväxt med bladvass men fina öppna strandängar som betas finns i anslutning till området. Stora delar av vattendraget är påverkat genom rätning och rensning.

Vattendraget är tidigare känt som leklokal för id. Vid årets inventering gjordes första observationerna av lek vid ett fältbesök den 21 april. Ett stort antal individer lekte cirka 800 m uppströms mynningen. De lekande fiskarna var täckta av rom (Figur 7) och stora mängder rom sågs på vegetation och andra strukturer nedströms.

Figur 7. Id som är täckt med romkorn.

Vid fältbesök kom vi i kontakt med en närboende som bott på platsen en längre tid. Han påtalade att det varit lek nästan årligen sedan han var barn. Då har leken skett nedströms stenbron cirka en kilometer från mynningen. En annan närboende vittnade om samma sak. I samband med fältbesök hade en del av bäcken samt ett anslutande dike rensats nyligen. Nedströms det dikade området var vattnet väldigt grumligt (Figur 8).

Figur 8. I samband med inventeringen noterades att nedre delen av bäcken nyligen rensats.

Näveån

Näveån är ett 11 km långt vattendrag som avvattnar sjöarna Nävsjön och Enarn. Ån mynnar i Bråviken vid småbåtshamnen i Nävevarn. Vattendraget bedöms ha måttlig ekologisk status enligt den senaste klassningen. Åns vatten har använts till en mängd olika verksamheter och rester av detta märks både av de dammar och rensningar som syns i och längs ån samt de föroreningar som finns kring och i vattendraget. Vattendraget utgör idag viktiga lekmiljöer för havsöring och flodnejonöga.

I Näveåns nedre delar finns inga kända observationer av lek. Däremot har det under två elfisken fångats totalt fem individer av id, en 2012 och fyra 2019. Dessa har dock fångats utanför lekperiod i juli och augusti. Storleken på de fångade individerna var mellan 11,9-22,0 cm. Dessa kan vara ett resultat från en tidigare lyckad lek alternativt att dessa individer födosöker tillfälligt i bäcken.

Näveån bedöms ha potential som lekmiljö för id och kanske även vimma. I de nedre delarna finns strömvattenmiljöer med sten och block som bottenstrukturer och beskuggningen är relativt god. I denna del av bäcken har biotopförbättrande åtgärder genom tillförsel av sten genomförts i syfte att gynna havsöringen som nyttjar bäcken som lekmiljö.

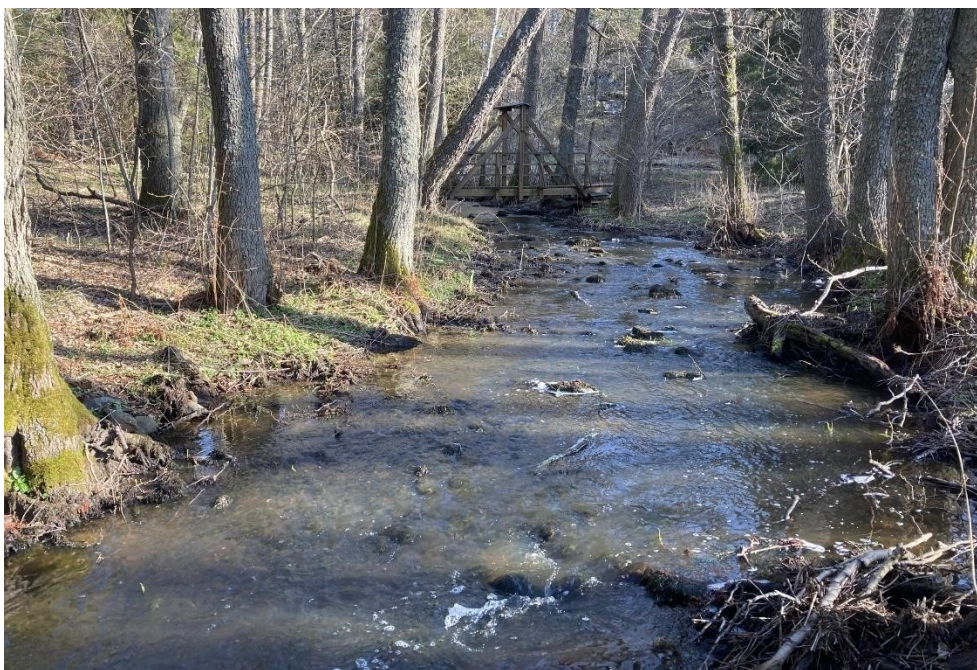
Figur 9. De nedre delarna av Näveån består av strömvattenmiljöer med större substrat som vimma och id skulle kunna fästa sin rom vid.

I dagens läge är endast de nedre 300 m tillgängligt för fisk som vandrar upp från kusten. Genom att möjliggöra fiskvandring vidare uppströms i systemet kan fler lekplatser tillgängliggöras för arter som är beroende av strömvattenmiljöer för reproduktion.

Ålbäcken

Ålbäcken är ett cirka 800 m långt vattendrag som avvattnar den sänkta sjön Långsjön och mynnar i de yttre delarna av Bråviken. Inom vattensystemet finns flera sjöar som förbinds med varandra genom kortare bäckar. Den mänskliga påverkan är stor genom rätning och rensning samt omgrävning av vattendragspartier samt sjöar som är sänkta. Under åren 2017-2019 restaurerades den sänkta Långsjön till en våtmark med syfte att fungera som näringsfälla samt lek- och häckmiljö för fisk och fågel. Innan sänkningen av sjön var Långsjön en viktig lekmiljö för från kusten vandrande fisk.

I bäckens nedre delar finns fina strömvattenmiljöer som id skulle kunna nyttja vid lek (Figur 10).

Figur 10. Bild på den nedre delen av Ålbäcken i samband med våren inventering. Foto: Rickard Gustafsson.

Enligt närboende som bott på platsen under en längre tid vet de inte om att id har lekt i vattendraget. Däremot har stora mängder braxen vandrat upp under våren enligt bröderna Rolf och Gunnar Franzen som bott i området hela sitt liv (muntlig referens).

I Ålbäcken har ingen lek konstaterats och sedan tidigare finns en observation i samband med elfiske 2007 som länsstyrelsen i Södermanland genomförde (Figur 11).

Figur 11. I samband med ett elfiske 2007 fångades en id i Ålbäcken. Foto: Helena Herngren.

Strömvattenmiljöerna har påverkats genom rensning. Fläckvis ligger stenar upplagda längs strandkanten. Det finns också tecken på sprängning vilket troligen har utförts för att sänka av vattennivån för att avvattna uppströmsliggande jordbruksmark. Genom att återföra den rensade stenen kan man återställa strömsträckan vilket kommer gynna alla organismer som är kopplade till strömvattenmiljöer.

Kilaån

Kilaån är ett av länets största vattendrag. Det finns många biflöden som är goda lekmiljöer för både id och potentiellt vimma. Huvudfåran är starkt påverkad av rensning och rätning. Flera sjöar har även dikats ur (Figur 12).

Figur 12. Kilaån är kraftigt påverkat av rätning och rensning. Flera utdikade sjöar finns i systemet. Foto: Rickard Gustafsson.

Samma problematik finns i flertalet av biflödena. Fadabäcken och Ålbergaån är kraftigt påverkat av reglering. I Fadabäcken är det periodvis nolltappning fram kraftverket och eventuell rom från vårlekande fiskarter riskerar att bli torrlagd.

Inom ramen för projektet inventerades Fadabäcken, Gammelstabäcken, Björnbäcken, Hannsjöbäcken och Råsbäcken. Alla dessa biflöden har passande lekmiljöer för arterna.

Sedan tidigare finns ingen konstaterad lek i Kilaåns huvudfåra eller dess biflöden. Vid elfiske och fältbesök har det gjorts observationer av id i Kilaåns huvudfåra samt Ålbergaån. Då det finns flertalet fina lekmiljöer i Kilaåns avrinningsområde bör lek ske på flera platser. Under årets projekt konstaterades dock ingen lek.

Fadabäcken

Fadabäcken är cirka 13 km lång och har sin början drygt 1 km väster om Lundaskog. Avrinningsområdets storlek är 36,71 km². Vid den senaste statusklassningen av vattenförekomsten bedöms bäcken ha måttlig ekologisk status. Miljökvalitetskravet är att god ekologisk status ska vara uppnådd innan 2027. Den nedre delen av bäcken är ett Natura 2000-område samt finns ett område utpekade som nyckelbiotop och ett som omfattas av naturvårdsavtal. Enligt Fornsök (Riksantikvarieämbetet 2020) finns inga kulturmiljöklassade objekt utpekade.

De första 650 m av bäcken utgörs av strömvattenmiljöer som bedöms som lämpliga lekmiljöer för id. Strax uppströms Fada är fallhöjden extremt hög. Här finns ett minikraftverk för elproduktion med tillhörande tub samt hålldamm som skapar Fadadammen. Strax söder om kraftverket finns en torrfåra där vattnet breddas vid behov. Fåran har mycket naturliga karaktärer kvar. Dagens reglering är mycket ojämn och periodvis kan vattenflödes strypas helt (Figur 13).

Okulär inventering genomfördes i vattendraget vid flera tillfällen. Ingen lekande fisk observerades och någon rom kunde inte konstateras bland stenar eller vegetation.

Figur 13. Bild från ett av vårens inventeringstillfällen då nolltappning från kraftverket skedde. Foto: Rickard Gustafsson.

Gammelstabäcken

Gammelstabäcken är cirka 3 km lång och har sin början vid Olstorp cirka 4 km norr om Gammelsta. Mynningen i Kilaån sker cirka 400 m sydväst om Rogsta. Vid den senaste statusklassningen av vattenförekomsten bedöms bäcken ha måttlig ekologisk status. Miljökvalitetskravet är att god ekologisk status ska vara uppnådd innan 2027. Konnektivitet uppströms och nedströms i vattendraget bedöms som dålig. Den nedre delen av vattendraget, nedströms E4an utgörs av fina strömvattenmiljöer lämpade för id som lekområde (Figur 14). Okulär inventering genomfördes i vattendraget. Ingen lekande fisk observerades och någon rom kunde inte konstateras bland stenar eller vegetation.

Figur 14. Bild från den nedre delen av Gammelstabäcken.

Hannsjöbäcken

Hannsjöbäcken är cirka 3,5 km lång och har sin början från flera källflöden som utgörs av mossar. Mynningen i Kilaån sker i Hannsjön, en sänkt sjö i vattensystemet. Bäcken har varierande karaktär med såväl naturliga sträckor med strömmande och forsande biotoper där vattendraget meandrar väl beskuggat som rätade sträckor som är mer exponerade. Avrinningsområdets ringa storlek gör att bäcken riskerar att torka ut under extremt torra somrar men sannolikt förser källuppsprång bäcken med ett visst flöde även då. De övre delarna av vattendraget är bitvis dikade men vattenkvalitén är relativt bra. De övre delarna av bäcken omfattas av Brotorp-Starrflotorp torrlägnings-företag från 1931. Mynningsområdet omfattas av Natura 2000-området "Kilaån". För id lämpliga lekmiljöer finns i bäckens nedre del från mynningen i Kilaån upp till järnvägen cirka 800 m uppströms mynningen i Hannsjön. Okulär inventering genomfördes i vattendragets nedre del. Ingen lekande fisk observerades och någon rom kunde inte konstateras bland stenar eller vegetation.

Figur 15. Bild tagen i samband med inventeringen i den nedre delen av bäcken.

Ålbergaån

Ålbergaån är cirka 12 km lång och har sin början vid Virlången, cirka 7 km norr om Stavsjö. Ån utgör en av de två grenarna som tar vid efter Kilaåns huvudfåra cirka 30 km från mynningen i havet. Vid den senaste statusklassningen av vattenförekomsten bedöms bäcken ha måttlig ekologisk status. Miljökvalitetskravet är att god ekologisk status ska vara uppnådd innan 2021. Konnektivitet uppströms och nedströms i vattendraget bedöms som måttlig till dålig och i höjd med Kila kyrka finns ett definitivt vandringshinder för fisk i form av ett minikraftverk.

Lämpliga lekmiljöer för id finns alldeles nedströms detta med fina strömvattenmiljöer där en mindre damm tagits bort och bottenförbättrande åtgärder genomförts (Gustafsson 2017). Regleringen av kraftverket är periodvis väldigt oregelbunden. Något som påverkar fisk och andra organismer nedströms negativt. Okulär inventering genomfördes i vattendraget. Ingen lekande fisk observerades och någon rom kunde inte konstateras bland stenar eller vegetation.

Figur 16. Bild tagen i samband med inventeringen våren 2021. Bilden visar en strömsträcka i höjd med Kila kyrka.

Svärtaån

Svärtaån är ett av Sörmlandskustens större vattendrag med ett avrinningsområde på nära 400 km². Efter utloppet från sjön Runnviken rinner huvudfåran genom ett omväxlande skogs- och jordbrukslandskap innan ån efter ca 10 km mynnar i Sjösafjärden vid Nyköping. Vattendraget är kraftigt påverkat genom dikning, rätning och rensning och huvudfårans vatten är liksom källsjön Runnviken ofta mycket grumligt och kraftigt näringsbelastat. Vid Svärta finns rester från ett gammalt dämme som utgör vandringshinder för fisk. Under 2012 genomfördes biotopvårdande åtgärder i vattendraget inom ramen för projektet "Unio Crassus for Life". En kortare sträcka i den nedre delen av ån, i höjd med Sjösa skola samt området alldeles nedströms Svärta kvarn, cirka sex kilometer uppströms mynningen utgör lämpliga lekmiljöer för id och vimma.

Inga observationer gjordes i samband med okulär inventering och elfiske under 2021, däremot fångades en stor mängd abborre (*Perca fluviatilis*) och braxen (*Abramis brama*). Tidigare elfisken har resulterat i fångst av både id och vimma nedströms Svärta kvarn. Nedströms kvarnen finns lämpliga lekmiljöer för båda arterna med sten, block och vegetation som romkornen kan fästa vid. På platsen gjordes biotopvårdsåtgärder 2013 för att gynna fisk och stormusslor. Kvarnen bedöms som ett partiellt hinder för starksimmande fiskarter och som ett definitivt hinder för svagsimmande arter. Konstruktionen är under förfall och dess status försämras för varje år som går. En viktig åtgärd för både id och vimma, men även andra fiskarter och vattenlevande organismer är att skapa fria vandringsvägar i systemet.

Figur 17. Miljön nedströms Svärta kvarn är optimala som lekhabitat för både vimma och id.

Idbäcken

Idbäcken utgör ett cirka 12 km långt vattendrag som mynnar i nedre delen av Kilaån som slutligen mynnar i de inre delarna av Stadsfjärden i Östersjön. Då vattendraget inte är utpekad som vattenförekomst finns ingen statusklassning för det. Avrinningsområdets storlek är cirka 20 km² och domineras av jordbruksmark (47 %) och skogsmark (34 %). Bäckens rinner huvudsakligen rätad, rensad och djupt nedskuren genom jordbruksmark med avsaknad av träd och buskar längs kantzoner. De sista två kilometrarna rinner den omgiven av parkmiljöer, bebyggelse och ett industriområde. Här är det förutom rensning och rätning/omgrävning andra typer av problem som utfyllnad, avverkning av träd i anslutning till parkmiljöer och nedskräpning från närliggande verksamheter.

Då större delen av vattendragets övre delar rinner genom jordbruksmark skulle en eller flera våtmarker var nyttiga åtgärder för att fånga upp de näringsämnen som transporteras. Det behövs även åtgärder för att motverka den negativa påverkan som industriområdet har på bäcken, och senare stadsfjärden.

Figur 18. Idbäcken påverkas starkt av bland annat nedskräpning och näringsämnen. Påverkan från industriområdet är påtaglig.

Inga observationer av id gjordes i samband med okulär inventering av vattendraget. Enligt Gustafsson et al. 2015 gjordes en observation av en trolig id under ett fältbesök. Vid tidigare elfisken har gädda (*Esox lucius*), lake (*Lota lota*) och storspigg (*Gasterosteus aculeatus*) fångats.

Nyköpingsån

Nyköpingsån är länets största kustmynnande vattendrag och avvattnar med sitt över 3600 km² stora och sjörika avrinningsområde stora delar av Sörmlands inland liksom delar av Örebro och Östergötlands län.

Ån är klassad som riksintresse för fisket efter havsöring och dalgången som riksintresse för kulturmiljö- och naturvård. Nyköpingsån är kraftigt påverkad av mänsklig aktivitet i form av flera kraftverk och dammar samt omfattande dikningar och rensningar av vattendraget. Ovanstående i kombination med övergödning har gjort att flera av åns ursprungliga fiskarter sannolikt försvunnit, rekryteringen av fisk minskat och medfört att vattenförekomsten inte når vattendirektivets krav på god ekologisk status. Sedan några år tillbaka har diskussioner kring förvaltningen av ån pågått såväl inom kommunen som bland andra aktörer. Idag nyttjas ån för vattenkraftproduktion och hela vattendraget är kraftigt stört och fragmenterat på grund av reglering och vandringshinder. Huvudfåran har sin start vid Långhalsens utlopp och mynnar i Östersjön i Nyköpings hamn.

I samband med inventeringen våren 2021 konstaterades förekomst av både id och vimma i nedre delen av Nyköpingsån. Båda arterna fångades under lektid i samband med sportfiske (Figur 19). Någon lek kunde däremot inte observerats. Med tanke på att både id och vimma fångas under sportfiske på strömsträckorna nedströms kraftverksdammarna vid Storhuskvarn kan man anta att båda arterna leker där.

Figur 19. En vimma i lekdräkt som fångats vid flugfiske 21 maj 2020 i Nyköpingsån. Foto: Fredrik Andersson

Ångabäcken

Den ca 700 m långa bäcken avvattnar sjön Ången och flyter först lugnt innan den efter väg 219 faller brant mot mynningen i Ångaviken ca 10 km sydost om Nyköping. Direkt nedströms väg 219 finns en regleringsdamm där bäcken tidigare sannolikt letts om till en intagstub för ett nu avvecklat kraftverk. Ungefär 250 m av bäcken är tillgänglig för från kusten vandrande fisk.

Det finns ingen dokumentation om att id nyttjat vattendraget för lek och inga observationer gjordes i samband med årets inventering. Den del som är tillgänglig för fisk bedöms inte ha speciellt stort värde för id. Bottensubstratet består mestadels av sand, grus och mindre sten och vattenhastigheten är relativt låg.

Figur 20. Bild på vattendraget taget i samband med inventeringen.

Lesjöbäcken

Den ca 9 km långa bäcken avvattnar Lesjön och mynnar över ett strandängsområde i Sjöboviken. Bäcken är trots att den längs långa partier har ett bra fall, till stora delar rätad och fördjupad. Vid Matstorp finns spår av sprängning där berg avlägsnats för att sänka bäckens vattennivå uppströms.

Det finns inga tidigare observationer av id i Lesjöbäcken. I samband med att karteringen utfördes observerades omfattande dikning/rensning av ån. Vid en plats noterades att grävning skett ner till en fast struktur i form av berg i dagen (Figur 21). Nedströms denna "klack" noterades fisk (art okänd) som ej kunde passera.

Figur 21. Bild tagen på en del av den kraftiga rensningen som genomfördes under våren 2021.

Råsjöbäcken

Råsjöbäcken är cirka 4,5 km lång och avvattnar den lilla skogssjön Råsjön. Mynningen sker över ett vackert strandängsområde i de inre delarna av Sjöboviken. Även själva mynningsområdet är väl betat utan högvuxen vass. Omgivande marker varierar med skogspartier längs de övre delarna och jordbruksmark ju närmre mynningen man kommer.

Nedströms väg 219 finns strömvattenmiljöer med både vegetation och sten. Inga synliga rensmassor finns vid vattendraget så svårt att avgöra om det har rensats tidigare eller inte.

Figur 22. Strömvattenmiljöer strax innan mynningen i Sjöboviken.

I Råsjöbäcken finns sedan tidigare observationer av idlek (Sportfiskarna 1994). I samband med karteringen 2021 observerades ingen id i bäcken. Det var låg vattenföring i bäcken, något som påverkade lekmöjligheterna negativt.

Skolhusgraven

Den cirka 5 km långa Skolhusgraven avvattnar skogssjöarna Stora och Lilla Frillingen. Längs den övre delen av bäcken utgörs omgivande marker av skog medan omgivningarna nedströms helt domineras av jordbruksmark. Bäcken mynnar genom ett stort bladvassområde i Skälänsviken i den norra delen av Trobbofjärden som har förbindelse med Östersjön genom Stäksundet.

Vattendraget är starkt påverkat av rätning och rensning. Det finns en potentiell leklokal under bron vid Tegelkällan. Det fanns under fältbesöket flertalet bäverdammar i systemet. Dessa kan i vissa fall skapa definitiva vandringshinder för fisk. Möjligen har inte id klarat av att ta sig upp till lekplatserna till följd av detta. Då vattendraget är starkt påverkat av dikning är det viktigt att bäverdammarna får stå kvar då de tillfälligt motverkar sänkningen av vattendraget samt att de har en renande effekt.

Figur 23. Möjlig leklokal för id under träbron vid Tegelkällan.

Det finns sedan tidigare observationer av idlek i vattendraget (Ingemar Brunell, muntlig kommentar). I samband med årets kartering observerades ingen id.

Örboholmsbäcken

Den cirka 6,5 km långa Örboholmsbäcken avvattnar klarvattenssjön Gisesjön och mynnar i Viksfjärden ca 10 km sydväst om Trosa. Vattendraget faller kraftigt den första kilometern efter utloppet ur sjön och längs denna sträcka finns flera konstruktioner från tidigare kraftutvinning. Den naturliga fallhöjden är dock så hög att annan fisk än ål sannolikt aldrig har kunnat passera sträckan. Stora delar av bäcken är kraftigt påverkat genom rätning och rensning.

Tidigare observationer gjorda av närboende vittnar om att id har vandrat upp i stort antal och lekt i ån (muntliga referenser). Under fältbesök 2021 påträffades lekande id vid Örboholm och vandrande id från mynningen upp till Örboholm (Figur 24).

Figur 24. Lekande id i örboholmbäcken.

Erikslundsbäcken

Erikslundsbäcken, ibland även benämnd Tunsättersbäcken, är ett cirka 4,5 kilometer långt vattendrag som mynnar i Hållsviken cirka 4 kilometer söder om Trosa. Bäckens avvattnar den lilla skogssjön Mörtsjön och på äldre kartor syns ett meandrande vattendrag med två grenar. Grenen från Mörtsjön är idag delvis igenlagd med täckdiken och övriga delar av vattendraget har påverkats kraftigt genom kanalisering och återkommande rensningar. Längs en sträcka av cirka 500 meter mellan mynningen och riksväg 219 är fallhöjden högre och bäcken rinner i ett bitvis opåverkat lopp omgiven av skuggande vegetation. Ett källvattensutflöde i höjd med Storgården uppges garantera ett visst flöde i bäcken även under torra somrar (Ekblad m. fl. 1994).

Tidigare observationer av lek har gjorts av närboende. Senast det observerades lekande id var cirka 5 år sedan. Det finns fina strömvattenmiljöer från Tunsätters gård upp till riksväg 219 (Figur 25). I samband med karteringen fanns två bäverdammar som skapar kraftiga fall. Dessa ligger ungefär 100 meter nedströms vägen.

Figur 25. Bild på del av strömsträcka i höjd med Tunsätters gård.

Trosaån

Trosaån är ett utav länets större kustmynnande vattendrag med ett avrinningsområde på 571 km² och en medelvattenföring på 4,09 m³/s. Ån avvattnar sjön Sillen och har ett omväxlande strömmande och lugnflytande lopp de 12 kilometrarna innan utloppet i Östersjön centralt i Trosa samhälle. Längs sträckan finns totalt fyra dammbyggnader varav tre utgör vandringshinder för fisk. Trosa kvarn, beläget ca en kilometer uppströms mynningen är vid gynnsamma förhållanden passerbart för öring men utgör ett definitivt vandringshinder för övriga fiskarter.

Trosaån är sedan tidigare känd som ett vattendrag där id och vimma förekommer. Inga observationer av lek är kända, men båda arterna bör leka nedströms Trosa kvarn. Vid elfiske 2021 fångades både id och vimma (lekfärgad). Trosa kvarn bedöms som ett definitivt hinder för båda arterna, speciellt för vimma då det är en sämre simmare.

Figur 26. Övre bilden: Vimma från Trosaån. Nedre bilden: Id från Trosaån. Båda fångades vid elfiske nedströms Trosa kvarn.

Då Trosa kvarn utgör ett hinder för båda arterna är fria vandringsvägar en viktig åtgärd för båda dessa arter. Uppströms kvarnen finns fina lekmiljöer, främst nedströms dammen vid Husby i Vagnhärad. Där har även biotopvårdsåtgärder utförts för att förbättra miljön för arter kopplade till strömmande vatten. Trosa kommun driver ett projekt som syftar till att möjliggöra fiskvandring genom huvudfåran. Dessa åtgärder kommer gynna båda arterna som får utökade lekområden.

Diskussion

Karteringen visar på att mängden vattendrag där id och vimma leker längs Sörmlandskusten är relativt begränsad. De vattendrag som nyttjas eller får antas nyttjas för lek är kraftigt påverkade av människan på olika sätt. Dels genom vandringshinder, dels genom rätning och rensning.

För att säkerställa arternas fortlevnad och skapa gynnsamma förhållanden för dessa och andra vattenlevande organismer krävs omfattande åtgärder i våra kustmynnande vattendrag. Allt från enklare åtgärder med tillförsel av bortrensat stenmaterial till åtgärdande av vandringshinder (utrivning eller fiskväg). Projekt som syftar till att vidta åtgärder i kombination med uppföljning av effekterna är lämpligt att gå vidare med baserat på denna inventering.

Referenser

Ekblad, M., Bergström, M. & Andersson, H-G. 1994. Bäckinventering 1994. Rapport Nr 9 1994. Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Gustafsson, R, Ljunggren, N och Söderman, M. 2015. Kustnära lekområden för fisk i Sörmland – åtgärdsförslag för ökad fiskrekrytering och näringsretention i kustvattendrag inom Södermanlands län. Sportfiskarna, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund. Rapport 2015:2.

Gustafsson, R. 2017. Slutrapport biologisk återställning Ålbergaån. Sportfiskarna, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund. Dnr: 623-65142016.

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Länsstyrelsen Södermanlands län

Besöksadress: Stora Torget 13 • Postadress: 611 86 Nyköping

010-223 40 00 • sodermanland@lansstyrelsen.se • www.lansstyrelsen.se/sodermanland